

ARHAVİ'Lİ ŞAİRLERLE YOLCULUK

Çeşitli kaynaklarda Lazlarla ilgili yazılı belgeler bulunmaktadır. Bir takım yanlış anlaşılmalara yol açmamak için basılı kaynaklara konan yazıların doğruluğunu mutlaka araştırmak gerekir. **Yanlış da olsa yayınlanan bir yazı, gelecek dönemlerde kaynak olarak kullanılabilir ve yanlış, doğru olarak kayıtlara geçer.** Lazların dili, kültürü konusunda yazılı bilgi yanında sözlü bilgilerde bulunmaktadır. “Anonim” ibaresi yazarı, bestecisi bilinmeyen eserler için kullanılır. Günümüzde hiç bir araştırma yapılmadan, yazarı belli olabilecek eserlerin “**Anonim**” ibaresi ile yayınlandığını görmekteyiz.

Uzun yıllar öncesi başlayan halk oyunları ilgim nedeni ile Artvin ve Arhavi oyunları konusunda yeterli bilgim bulunmaktadır .Şu anda Arhavi oyunları içinde, sergileme düzeyinde oynanan tek kız oyunu olan “Narina” da benim derleyip sahneye uyarladığım bir oyundur. Bu çalışmalar içinde gördüğüm, yöremiz sanatçılara olan ilgisizlik beni hayli rahatsız etmiştir. Eski şair ve yazarlarımız, belli bir yaşın altında bulunan hemşehrilerimiz tarafından hiç bilinmemektedir. Kulak dolgunluğu da olsa bilinen ve “Anonim” olma yolunda hızla ilerleyen şair ve onların eserlerinin yayınlanmasının yararlı olacağını düşünmekteyim.

Lazca ve türkçe yazı yazan şairlerimizden Arhavi’li olduklarını bildiklerimi siz okurlar ile paylaşmak istiyorum.

Sayın **Naci BAYDAR** Ağabeyimizinde yazdığı gibi herkes Arhavi’li olamaz. **AR**=Şerefli, Haysiyetli ve Namuslu anlamında olup **HAVİ**= Malik olmak demektir. Bu durumda her Arhavi’li şerefli, haysiyetli ve namuslu bir beldeyi temsil etmektedir.

Arhavi’li şairlerimize gelince “SİCALEPEŞİ DESTANI” nin yazarı Arhavi’li olup **Nuri DUDUŞI**’dir.

Yori nana h’olo komuh’tu yazı
Noderepe ivasen bazi bazi
Kimik yazma, kimik moytvasen k’azi
Pukurasen duzluği dadičkimi

Kimi tembeliren beliz gyaç’aben
Ondğeneri gyayişe muç’o daç’aben
Kinoni h’ez bureği kogaç’aben
P’anda sarma diveni dadičkimi
Mısraları ile başlayan destanımı bugün yazabilecek bir şair olabilir mi?

Diğer değerli bir şairimiz ise ATMACA DESTANI da denen ARHAVİ DESTANI’nın yazarı **Ali Naci KUÇUĞIŞI**’dir.

Ağustozi mulun atmacaş ora
Kale bozo vamp’oromi gyoş gyora
Vamp’oromna mic’vi ayce gobgora
Muç’o p’a do so bida e verane

C'kayiz yaniz golobit'iŝi ğoma
Yaliz oç'k'erti do ih'xont'i toma
Na idare yeyiz mot' eh'taz nk'oma
Muço p'a do so bida e verane.

Diye başlayan destanı en önemli eserlerinden

biridir.

ÇAYIN HİKAYESİ yada GELİN KAYNANA atışması olarak bilinen şiirin yazarı yine Arhavi'li **NİHAT ÇAKMAKÇI**'dir.

Çayi pc'ilotm meciten
T'ik'inaten, beziten
Mç'ima, ŝeth''i, ini, t'usa
H'elaliyen haŝo nusa

Çayi dido vart'aŝi
Kogebaç'k'it laklak'iŝe
Damtıyepene, nusalepe,
Ok'obonç'amt bedelepe,

Boh'ç'alepe edu dozdu
Var içoden dedikodu.
Damtıyeti konırç'ak'u
Drap'aniti kodikaçu

Kodolobğu t'ik'inaye
Munth'a ivasen ivase
Açkfa boh'ça koyucinu
Nusa yeyiz kelcinu.

Mısraları konuyu ne kadar da güzel hicvetmektedir.

Lazca eser bırakan şairlerin başında gelen “**YAŞAR TURNA** da Arhavi'lidir. “**Çayelinden öteye gidelum yali yali**” diye başlayan Türkçe eserin yanında Cilvelo oyununda söylenen;

Rah'at bort'i si ma sole maciri
Va bikaçe gemidvana zinciri
Gomaŝına, hamseri soti dinciri
Mu moğadu haŝo e gyuli çkimi
Dörtlüğü ile başlayan ve devam eden şiir ve bunun yanında diĝer önemli eseri

Mupeyi boyi ĝiĝun
Güli c'ic'ilareyi
İriz sozi na meçam
ŝa okic' ilareyi

Gyuli mod gemigondi,
Ma mutu var goğodi
Si iktiz gcirişkule,
Hem oraz domoğodi. Sözleri ile başlayıp devam eden eserleri günümüzde sanatçılar tarafından okunmaktadır.

Bunların yanında **İLHAMİ KURDOĞLU**, aşağıdaki başlangıç dörtlüğü ile lazca Türkçe karışımı bir şekilde Arhavi özlemini ne de güzel dile getirmiştir.

Duymadı kulaklarım,çakal sesi yıllardır.
Ormanın,dağlarınla,gomanç'eli Arhavim.
Senden daha çok yeşil,başka diyar var mıdır?
Taşların toprağımla,gomanç'eli Arhavim.

NİYAZİ ÖZZAİM Deli horon adını verdiği şiirinde;
Kesilir ayaklar aşk ile yerden,
Omuz başka titrer,yüz başka söyler.
Meydan sarhoş olur,dökülen terden,
Gögüs körükleşir,diz başka söyler.

Kaynana bir tepsi fındık getirmiş,
İpek mendilleri çoğa yetirmiş.
Nice çift böylece,murada ermiş,
Bahar başka gelir,güz başka söyler.
Diyerek oyunlarımızın coşkusunu ne de güzel dile getirmiştir.Şairimizin **Asker Destanı** adını taşıyan bir de şiir kitabı bulunmaktadır.

SABRİ ATİLA SAVAŞ Bütün şiirlerini topladığı kitabında, Başköy adını verdiği şiirinde ne de güzel anlatmıştır kadınlarımızın çektiği çileleri.Anlayana bir güzel lisanla.
Torbalarla pirinç,tuz,şeker
Üç paket kibrit,iki tane çarşı ekmeği
Bir kilo köylü sigarası
Osman eniştenin ceketi,şemsiyesi
Ve on litrelik gaz tenekesi,
Fatma ablamın sırtındaki sepetin içindeydi
Saydıklarımın hepsi.
En önde gidiyordu Osman enişte
Elleri ceplerinde.
Yıl bin dokuzyüz elli üç,mevsim yazdı
Yollar yokuş,yokuşlar acımasızdı
Fatma ablamın o güzel yüzü
Yorgunluktan kireç gibi bembeyazdı.
Her adımda kurşun yarası gibi ağırlaşıyordu yükü
Acı gerçeklerin öyküsüdür bu öykü
Düz yollarda yük taşımak,düz tarlada çapa yapmak
Lüks işlerden sayılır
Başköy'ün yokuş yukarı yaşantısında....

Ahmet TAMTABAK saz, tulum ve kemençe çalarak dertlerinden arınırken;

Kamp'arna okti kyoyi,
Güli gicoğ'om zoyi.
Ma askeyiş mebulu ,
Md ibga zoyi zoyi.

Kamp'arna dereluği,
Va uğun derinluğu
Gyuli si çkimi divi,
Giç'are gelinluğu.

Kamp'arnaşi gzalepe ,
Eşebulu hemtepez.
Gyüli si çkimi divi,
Domaçodaz derdepe

Diyerek hem sevdiğine seslenmiş,hem de köyünü methetmiştir.

Arhavi'nin Nasreddin Hoca'sı **Mecit ŞEKER'** in İsmet İNÖNÜ' nün cumhurbaşkanı, Recep PEKER 'in Başbakan olduğu dönemde yaşanmış hikayeleri ve maceraları halen konuşulmaktadır.Aslında yaşanmamış olaylar bile “Bir gün Mecit Amca” diye ona mal edilerek anlatılmaktadır

Annem Şefika ÖZBIYIK'in hatırladığı kadarı ile Eşi **Sazine ŞEKER** hanım da;Mecid ŞEKER amcamıza

Yazi moğtu,t'ot'iz nthiri diçanu,
Oropeyi gyuli var memaçaru
Razi bore na tangrik memoç'aru
Ham dünyaz iri komemaç'aru

Emtiz eşebulu ok'ok'ateri
Kesez var doskidu ok'ok'fateri
Si na momçi uşkuri ok'ok'fateri
Var maç'k'omu gyuli guri tah'eri. Diyerek seslenmiştir.

Arhavi'nin Suhulet(Küçükköy) köyünden olan ve günümüzde sanatını icra etmeye devam eden **Hüseyin GÖREL** oğlu dahil bir çok gence örnek olmuş ve tulum çalmayı öğrenmelerine vesile olmuştur. Baba Arhavi'de tulumunu çalmaya devam ederken Oğlu Yanık GÖREL halen Ankara'da ikamet etmekte olup tüm eğlencelerin aranılan tulumcusudur.

Hüseyin GÖREL çok bilinmese de ;
Ordo ordo Kart'ali momıç'arı
K'ayı nena tişek'ele noçarı
Si noğayı ma dobivi orçayı
Ordo mak'ith'asen sevgyuli çkimi diye seslenerek süregelen ORÇAYI , NOĞAYI
çekışmesini vurgulamıştır.

Lome sakinlerinden olan **Aşık Osman NAMLI**'da bilinen şairlerimizden olup daha
ziyade kendi çaldığı kemençe eşliğinde söylediği atma türkülerle tanınmıştır.

Memleket sularuni çok zamandır içmedum
Kaldum gurbet ellere,bu dünyada gülmedum.
Yürek yaralarumi sevdaluk etti bana
O ermeninin kizi,bu dünya kalmaz sana.

Sarhoş oldum uşaklar,az doldur kadehleri
Nasil tarif edeyim,başuma gelenleri.
Soyle Osman'um soyle bu garip turkuleri
Allah'um sen kavuştür sevdaluk edenleri. En çok bilinen eserlerindendir.

Biliyorum ki Arhavi'de ve Lazca konuşulan diğer ilçelerimizde bir çok şair ve yazar
bulunmaktadır. Bu konuda bilgi sahibi ve duyarlı okuyucuların da bildikleri şair ve
yazarlarımız hakkında yazı yazmaları ve bu kişileri tanıtmaları kültürümüz için çok yararlı
olacaktır

Kaybolmaya yüz tutan kültür değerlerimiz için bir şeyler yapmaya çalışan biri olarak
tüm folklorik özelliklerimizin ortaya çıkarılması umuduyla.....

KEMAL ÖZBIYIK ŞUBAT 2007 ANKARA